Lakivaliokunta

Poliisihallituksen asiantuntijalausunto, asia: HE 82/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

1 Lausuntopyynnöstä

Lakivaliokunta on pyytänyt Poliisihallitusta kirjallista asiantuntijalausuntoa ja asiantuntijaakuultavaksi asiasta HE 82/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi.

2 Lausunto

2.1 Yleisiä huomioita

Lausunnon esittelijä on osallistunut sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön uudistamista valmistelleen työryhmän toimintaan, joten näkemyksiä on tuotu esiin työryhmätyöskentelyn aikana.

Yleisesti voidaan todeta rikostorjuntaa suorittavien viranomaisten toimivaltuuksista, että niistä säädettäessä tulisi huolehtia siitä, että jollekin viranomaiselle samaa tarkoitusta varten säädettävät rikostorjunnan toimivaltuudet tulisivat olla lainsäädäntöön kirjattuina samanlaiset, koska rikostorjunnallinen toiminnan tarve on samanlainen. Edellä kuvatulla vältettäisiin se, että kun jollekin viranomaiselle säädetään uusia toimivaltuuksia, tai aiemmin voimassa olleita toimivaltuuksia muutetaan, niin muutosprosessi muiden rikostorjunnan viranomaisten toimivaltuuksien osalta alkaa myöhemmässä vaiheessa ja saattaa edelleen nostaa muutostarpeita toisissa viranomaisissa. Lainsäädännön ja viranomaisten yhdenmukaisen toiminnan kannalta tulisi selvittää mahdollisuutta säätää ainakin salaisista tiedonhankintakeinoista yhdessä lainsäädännössä, jonka säätämisen yhteydessä arvioitaisiin, mille viranomaiselle laissa säädettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö sallittaisiin.

Kuten Poliisihallitus on jo lain aiemmassa valmisteluvaiheessa todennut, niin esitettyjen muutosten johdosta Puolustusvoimien toimivaltuuksista muodostuu laajat ja itsenäiset. Puolustusvoimille esitetään muutosesityksessä annettavan poliisin tehtäviä.

POLIISIHALLITUS
Vuorimiehentie 3, PL 1000, 02151 ESPOO
kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi
Puh. +358 295 480 181, Faksi +358 295 411 780

Poliisin tehtävänä on olla yleisviranomainen rikostorjunnassa sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa. Poliisilla tulee tilannekuvan ylläpitämiseksi ja poliisin henkilöstön ja -tehtävien sekä poliisitehtävien kohteiden turvallisuuden takaamiseksi olla tietoa rikostorjuntatehtävistä, joita muilla rikostorjuntaa tekevillä viranomaisilla on käynnissä, kuten Poliisihallitus on aiemmassa lausunnossaan jo tuonut esiin.

Poliisille on erittäin tärkeää tehdä laadukasta yhteistyötä Puolustusvoimien kanssa. Puolustusvoimien rikostorjunnan toimivaltuudet eivät kuitenkaan saa mennä poliisin toimivaltuuksia laajemmiksi, ristiriitaisiksi tai sekoittua poliisille kuuluvien tehtävien kanssa.

2.2 Huomiot osaan II

12 §:n perusteluissa sivulla 59 kuvataan niitä tilanteita, joissa joukko-osastoista pitäisi siirtää esitutkinnan suorittaminen pääesikuntaan. Vastaavasti sivulla 84 perustellaan pääesikunnan suorittamia tehtäviä. *"Rikosten estäminen ja paljastaminen keskittyisi ennen kaikkea ampumatarvikkeisiin, räjähteisiin ja aseisiin liittyviin rikoksiin, mutta myös muuhun anastusherkkään omaisuuteen."* Osa kuvatuista esimerkeistä näyttää ylittävän tehtävien siirtotarpeen poliisille, kuvattujen rikosten tavanomaisten liityntäpintojen osalta muuhun rikollisuuteen.

23 §:ssä olisi tuotava ilmi, että pidätettyjen ja kiinniotettujen kohteluun sovelletaan, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään pidätettyjen ja kiinniotettujen kohtelusta. Pykälä jättää tällä hetkellä auki sen, mitä vaatimuksia Puolustusvoimien säilytystiloilta odotetaan.

2.3 Luvun 11 muutokset

92 § pykälä on Puolustusvoimien toimivaltuuksien lisäämisen osalta merkittävä. Pääesikunnan esitutkintaa hoitavilla virkamiehillä on käytössään laajat poliisin toimivaltuudet, koska niistä on voimassa, mitä ”poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa”. Merkittävän julkisen vallan käyttöä sisältävistä toimivaltuuksista säädetään pääsääntöisesti täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, ei viittaamalla lakeihin yleisesti.

Poliisihallitus kiinnittää huomion yleisesti siihen, että esitetyssä lainsäädännössä päätösvallan siirto on useissa kohdissa mahdollista "muulle virkamiehelle". Ensin määritellään virkamies, jolla on oikeus päättää asiasta ja sen jälkeen päätöksen voi tehdä henkilö, jonka päättävä virkamies määrää tehtävään "muu virkamies". Muulle virkamiehelle ei aseteta perehtyneisyyden, koulutuksen tai virka-aseman osalta mitään edellytyksiä.

Vaikka luvun kolme sisältö ei ollut muutosten alla, Poliisihallitus haluaa kiinnittää huomion siihen, onko Puolustusvoimien henkilöstöltä vaadittu vas-

taavaa tarkkarajaisuutta kuin poliisilta esimerkiksi tutkinnanjohtajan tehtäviin (Esitutkinnan toimittavat virkamiehet 3 luvun 12§). Ylimmät laillisuusvalvojat kiinnittävät ratkaisuissaan poliisin huomioita siihen, että tutkinnanjohtajan tehtävien siirtäminen ei ole kevyesti mahdollista alemmille virkamiehille. Tämä vaatimus koskee niin vakavan kuin päivittäisen rikollisuuden tutkinnanjohtoa kuin myös poliisin tekemäksi epäiltyjen rikosten tutkintaa. Vastaava huomio kuulustelijan tehtäviin.

94 §:n rakenne sallii vastaavasti, mitä jo edellä on huomioitu kurinpitomenettelyn tutkinnanjohtajuuden osalta päätöksenteon siirron "muulle virkamiehelle".

2.4 Luvun 12 muutokset

Esityksen 12 luvussa ehdotetaan säädettäväksi yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvistä toimivaltuuksista.

103 §:ssä puhutaan vaarallisista esineistä ja aineista, mutta 101 §:ssä ei mainintaa ole. Vaaralliselle esineelle on määritelmä järjestyslaissa.

110 §:n 2 momentin mukaan tiellä teknistä valvontaa voitaisiin suorittaa myös rikosten paljastamiseksi. Poliisilain 4 luvun 1 §:ssä teknistä valvontaa koskevassa lainkohdassa säädetään teknisen valvonnan käyttämisestä ainoastaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen toimivaltuudet ovat poliisin ydintehtävää. Oletuksena on, ettei Puolustusvoimien pääesikunnan yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvät toimivaltuudet ylitä tai yllä poliisin ydintehtävätasolle. Erityinen huomio sanavalintoihin suhteessa poliisilain ja nyt säädettävän lain perusteluihin, jotta kynnys ryhtyä toimivaltuuden käyttöön ja kynnykset ilmoittaa sekä perustella niistä eivät ole vapaammin tehtävissä mitä poliisilla. Poliisihallitus on saanut kuvan, että voimankäyttövaltuuksia käytettäisiin vain pääesikunnan rikostorjuntatehtävällä, jolloin oletuksena voimakeinojen käytön kohdistuminen vain sotilaisiin, mutta tehtävän laajuus määrittää sen, onko sotilaiden seurassa myös siviilejä, joihin on tarve käyttää voimakeinoja ja miten liikkuva tilanne on, jossa voimakeinoja on tarvetta käyttää. Mihin muodostuu kynnys siirtää voimakeinojen käytön tehtävä poliisille ja miten hyvin poliisia (alueen kenttäjohtoa) informoidaan tulevasta tehtävästä poliisin yleistoimivaltuuden johdosta?

Erityinen kiinnitetään huomiota sille, että kuten esityksessä todetaan, niin reserviläiset saisivat myös toimia pääesikunnan valvonnan alla rikostorjuntatehtävissä, myös muulloin kuin poikkeusoloissa. Reserviläisten käyttö rikostorjunnan tehtäviin puolustusvoimissa poikkeusoloissa on perusteltua, mutta esityksestä ei selviä riittäviä perusteluita sille, miksi reservissä olevien henkilöiden käyttö olisi perusteltua myös muulloin kuin poikkeusoloissa. Mikäli kyse on resursseihin liittyvästä ongelmasta, niin tämä tulisi ratkaista muulla tavalla kuin mahdollistamalla rikostorjunnan tehtävät reservissä oleville henkilöille, koska kyse on julkisen vallan käyttöön liittyvästä

tehtävästä ja sellaisen tehtävän osoittaminen muille virkasuhteessa olevalle henkilölle ei ole perusteltua.

2.5 Luvun 13 muutokset

Poliisihallitus haluaa kiinnittää lakivaliokunnan huomion Keskusrikospoliisin lausuntoon salaisten pakkokeinojen käytöstä ja erityisesti peitetoiminnan osalta. Nykyisellä laajennuksella Puolustusvoimien esikunnan rikostorjunnan toimivaltuudet ylittävät poliisilaitosten vastaavat valtuudet. Osa salaisien pakkokeinojen käytöstä on keskitetty myös poliisissa Keskusrikospoliisin toimivaltaan ja valvonnan alle.

Erityinen huomio myös sille, että salaisten pakkokeinojen käytön ammattimainen käyttö poliisissa perustuu siihen, että virkamies tosiasiallisesti työssään käyttää pakkokeinoja. Puolustusvoimien tilastojen perusteella kaikkia tutkittuja rikoksia on ollut kuuden vuoden aikana reilu 100 kpl, jolloin on selvää, ettei salaisten pakkokeinojen käyttökokemukset kartu vastaavasti, mitä poliisissa.

Perustelujen mukaisesti salaisia tiedonhankintakeinoja pääesikunnassa käyttäisivät sekä poliisi- että juristikoulutuksen saaneet henkilöt, jotka ovat suorittaneet poliisin STEKPOV-koulutuksen (salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies, kyseisen koulutuksen järjestää poliisi). Huomioitavaksi, että kyseisen koulutuskokonaisuuden saaneita henkilöitä ei esitutkintaviranomaisissa työskentele suurta määrää, joten mahdollinen henkilövaihtuvuus riskinä.

2.6 14 luvun muutokset

Voimakeinojen käyttö ja tutkinnanjohtajuus rikosasiassa ovat merkittävää julkisen vallan käyttöä, koska niissä puututaan ihmisen perusoikeuksiin. Esityksessä todetaan, että asevelvolliset reserviläiset saattaisivat hoitaa tehtäviä itsenäisesti suhteessa pääesikunnan rikostorjunnan johtoon ja valvontaan. Ehdotusta tulisi myös tältä osin tarkastella perustuslain 124 §:n näkökulmasta, sillä merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle.

2.7 Luvun 16 muutokset

186 § Jos Puolustusvoimien pääesikunnalla ei ole toimivaltaa tehtävän suorittamiseksi, voi Puolustusvoimat aina siirtää asian toimivaltaiselle viranomaiselle. Käytännössä tilanteet, joissa nyt säädettävää oikeutta käytettäisiin ovat poliisin resurssin nopean kohdentamisen kannalta haasteellisia.

188 §:ssä säädetään rikostorjuntatehtävän siirtämisestä poliisille. Poliisilla on oltava oikeus oma-aloitteisesti ottaa laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavaksi. Käytännössä tilanne on kuitenkin hieman monimutkaisempi,

koska poliisilla ei ole automaattisesti tiedossa, mitä kaikkia rikostorjuntatehtäviä Puolustusvoimien esikunnalla on parhaillaan käynnissä.

189 §:ssä säädetään ilmoittamisvelvollisuudesta poliisille. Ilmoituskynnys poliisille tulee olla soveltamisessa matala kaikissa vaiheissa, jotta ylipäätään otto-oikeutta olisi poliisissa mahdollista käyttää. Samoin salaisten tiedonhankintakeinojen osalta ilmoittaminen Keskusrikospoliisille olisi välttämätöntä.

Lisäksi huomiona, PTR-viranomaisille ilmoittaminen. Poliisihallitus näkee, että mikäli Puolustusvoimat tutkii itse sotilaiden tekemiä rikoksia, saattaa tulla tilanteita, että toimivaltuudet menevät päällekkäin myös esim. Tullin kanssa Tullin toimivaltaan kuuluvissa tehtävissä, kuten Tulli on lausuntopalautteessa huomioinut.

2.8 Muuta

Poliisihallitus viittasi aiemman valmistelun aikana toimintatapaan, jolla esitutkintaviranomaisena poliisin tekemäksi epäillyt rikokset tutkitaan. Poliisihallitus kiinnittää huomiota *esitutkintaviranomaisten* tekemäksi epäiltyjen rikosten samankaltaiseen käsittelyyn.

Poliisitarkastaja Kimmo Ulkuniemi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 07.02.2024 klo 14:17. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.